

УДК 37.013:504.062

**РЕАЛІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ
ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ЦІННОСНОГО СТАВЛЕННЯ
ДО ПРИРОДИ**

Юркова Т.Ф.

кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки,
психології й освітнього менеджменту
імені проф. Є. Петухова
Херсонський державний університет
yurkova25@ukr.net

Анотація: Актуальність дослідження проблеми зумовлена необхідністю створення організаційно-педагогічної моделі формування у підлітків ціннісного ставлення до природи. У статті розглядається технологія реалізації організаційно-педагогічної моделі формування у підлітків ціннісного ставлення до природи, обґрунтовуються методи і форми організації виховного впливу.

Ключові слова: організаційно-педагогічна модель, ціннісне ставлення до природи, підлітки.

Проблема виховання всебічної, гармонійно розвиненої творчої особистості на фоні змістовної полеміки і переробки освітніх стандартів на сучасному етапі розвитку педагогіки стає все більш значущою. Розуміння багатосторонньої цінності природи, як джерела матеріальних і духовних сил суспільства, кожної людини, розвиток потреби спілкування з природою, сприймання її облагороджуючої дії відповідно до моральних цінностей, прагнення естетичними переживаннями – все це визначає майбутні взаємовідносини людини й оточуючого середовища.

Дослідженням питання взаємодії людини і природи займалися багато вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких Д.Ельконін, Г.Костюк, О.Леонтьєв та ін. Проблемі екологічного виховання учнів загальноосвітньої школи значну увагу приділяли І.Зверєв, А.Захлебний, І.Суравегіна, Г.Тарасенко, Н.Пустовіт, Г.Волошина, В.Маршицька та ін.

Водночас результати ознайомлення з шкільною практикою формування у підлітків ціннісного ставлення до природи засвідчують недостатній рівень обізнаності вчителів з теоретичними висновками та практичними рекомендаціями щодо формування в підлітків ціннісного ставлення до природи. Немає чіткої педагогічної моделі щодо здійснення комплексного підходу до формування цієї важливої особистісної якості.

Мета дослідження – розкрити зміст і шляхи реалізації організаційно-педагогічної моделі формування у підлітків ціннісного ставлення до природи.

Результати проведеного аналізу теоретичних положень проблеми формування у підлітків ціннісного ставлення до природи, узагальнення практики загальноосвітніх шкіл щодо виховання учнів основної школи, а також даних констатуючого експерименту підтверджують необхідність подальшого удосконалення формування екологічних цінностей підлітків.

У своїх методичних пошуках ми керувалися результатами науковців (О.Падалка, О.Пехота, І.Смолюк та ін.), які сьогодні плідно працюють над розробкою новітніх освітніх технологій. Моделювання педагогічних ситуацій – це метод створення і дослідження моделей, де реальні об'єкти подаються через символи під керівництвом викладача (вчителя). Ми виходили у своєму науковому пошуку з того, що моделювання в навчанні має дві складові: модель-як зміст, що повинні засвоїти учні і модель як засіб навчання, що знайшло схематичне відображення в роботі. Велике значення має те, що вивчення реальної моделі дає змогу визначення перспектив в розвитку педагогічного явища в подальшому. Також особливості нашої моделі полягають в тому, що вона включає всі необхідні складові експериментального дослідження і є моделлю функціональною.

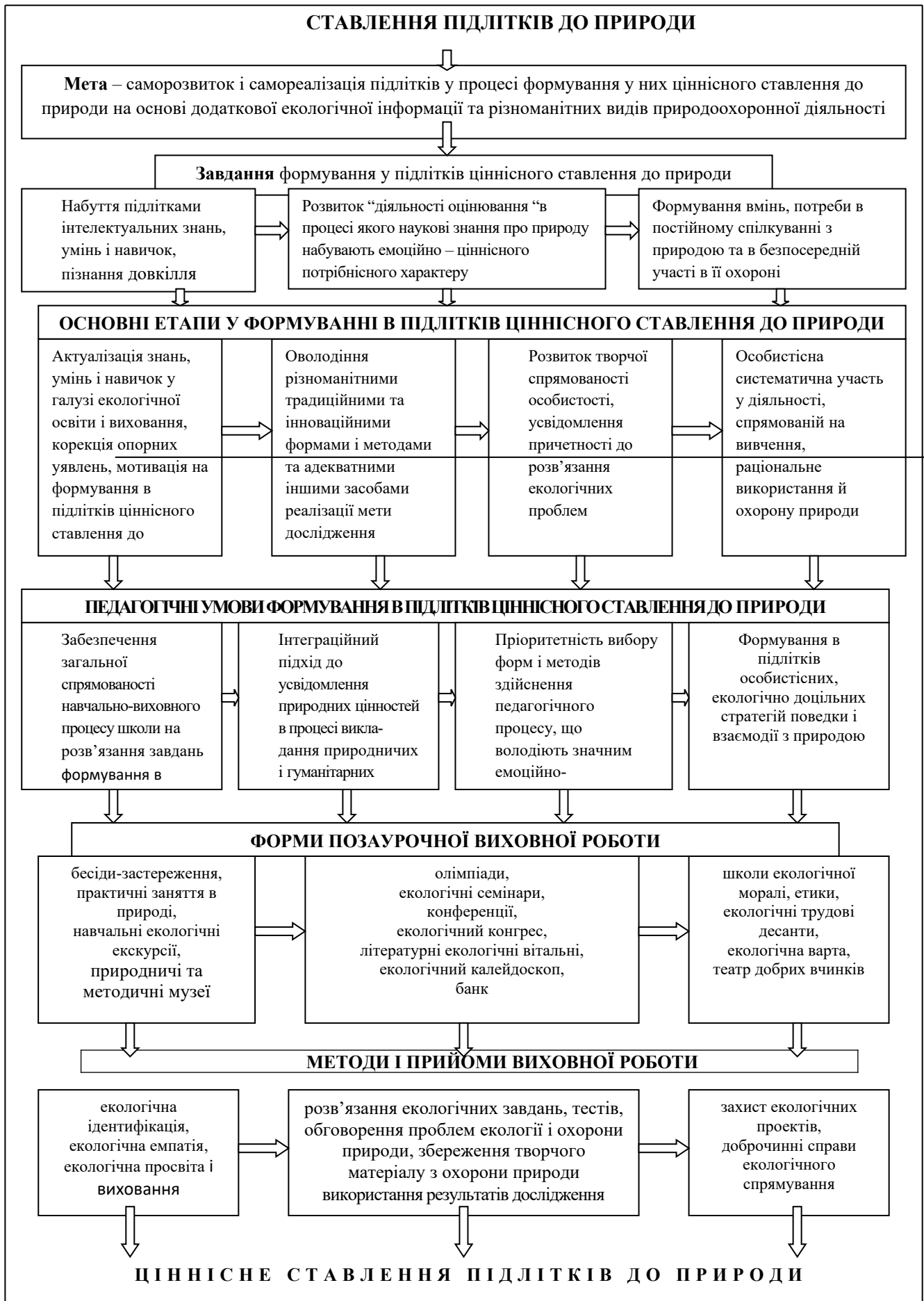
Відповідно до теми і методики дослідження, забезпечення успішного перебігу основного етапу формувального експерименту його програма передбачала організацію діяльності у таких напрямках: якомога повніше використати такі унікальні якості природи як довершеність, універсальність, здатність впливати на розум і серце дитини, доступність сприйняття екологічної проблематики для формування в підлітків ціннісного ставлення до природи; вихід на такий рівень інформаційного забезпечення формування в підлітків ціннісного ставлення до природи, за якого завдання розширення екологічного тезаурусу й емоційно-ціннісної сфери особистості вирішується в особливо тісному взаємозв'язку; створення високого емоційного фону для сприйняття, аналізу, екологічної оцінки проблематики екологічних ситуацій; розвиток у підлітків готовності до постійного синтезу вражень, переживань, почуттів, що постійно збагачують застосування цих надбань у реальній життєдіяльності і поведінці підлітків; розширення виховного простору формування в підлітків ціннісного ставлення до природи шляхом залучення їх до аналізу проблем не лише вітчизняної, але й світової екологічної науки, як своєрідний каталізатор екологічних позицій школярів; розвиток інтелектуальних і практичних умінь формування ціннісних установок, характеру, звичок екологічно доцільної поведінки; забезпечення цілісності змісту екологічних знань, формування в процесі освоєння всіх навчальних дисциплін екологічної свідомості і поведінки. Реалізація міжпредметності в змісті освіти, побудова програм різних навчальних дисциплін можлива в різних формах: пряма і непряма апеліяція в процесі засвоєння змісту якого-небудь шкільного курсу до знань, здобутих учнями з іншого предмета; надання підліткові можливостей стати безпосереднім учасником усіх навчально-виховних заходів, спрямованих на збереження природи, захист тварин і рослин, біоценозів та екосистем у цілому; структурування відповідно до вікових особливостей підлітків та їх груп змісту екологічного матеріалу, форм і методів його опрацювання; органічне поєднання урочних та позаурочних форм роботи з підлітками в сфері екологічного виховання. Зосередження спеціальних зусиль

на тому, щоб уміння і навички, екологічні знання та настанови, що їх здобувають учні на уроках, розширювалися і збагачувалися в позаурочній виховній роботі; орієнтування на такий спосіб взаємодії учнів і вчителя, за якого вони виступають як суб'єкти цієї взаємодії, коли підліток максимально активний, а педагог реалізує ідеї гуманістичної педагогіки.

Означені завдання складні, реалізація їх у процесі експериментального навчання вимагала дотримання таких основних вимог: послідовність, що орієнтувала на створення системи відповідних виховних впливів, установлення єдності взаємозв'язку її частин, керованість, що передбачала діагностичне цілепокладання проектування методичного забезпечення процесу освоєння екологічних цінностей підлітків: поетапну діагностику, варіювання засобів, методів виховного впливу з метою корекції результатів; успішність організаційно-методичного забезпечення реалізації завдань дослідження, що зумовило поступовий перехід підлітків на вищий щабель розвитку в підлітків ціннісного ставлення до природи, що уможливило використання пропонованої методики в тотожних умовах.

Мета, визначена нами в організаційно-педагогічній моделі, полягає в забезпеченні саморозвитку й самореалізації підлітків у процесі формування в них ціннісного ставлення до природи і обумовлена тим, що кардинальні рішення в сфері реалізації завдань дослідження передбачають досягнення такого рівня екологічного розвитку підлітків, за якого вони стають на шлях саморозвитку й самореалізації своїх ціннісних взаємин з природою.

Обґрунтовуючи означену мету, нами враховано те, що в умовах світової екологічної кризи, яка гостро дається взнаки в умовах становлення демократичного українського суспільства, функції загальноосвітньої школи не обмежуються озброєнням учнів окресленою сумою екологічних знань, умінь і навичок (рис.1).

Рис. 1. Організаційно-педагогічна модель формування у підлітків ціннісного ставлення до природи

Ми спиралися на гуманістичну модель екологічної освіти, що орієнтована на самореалізацію й особистісне зростання учнів як основних ознак прояву турботи про навколишнє середовище. Гуманістична взаємодія з природою, процес самореалізації інтегрує і поєднує всі процеси “особистісного прогресу” усвідомленого і цілеспрямованого духовного становлення особистості. З огляду на зазначене, саморозвиток і самореалізація особистості в процесі спілкування з природою і розглядається нами як основна мета формування в підлітків ціннісного ставлення до природи. Досягнення цієї мети безпосередньо пов’язане з визначенням та реалізацією адекватних завдань: набуття підлітками інтелектуальних знань, умінь і навичок пізнання довкілля; розвиток “діяльності оцінювання” в процесі якого наукові знання про природу набувають емоційно-ціннісного потрібнісного характеру; формування вмінь, потреби в постійному спілкуванні з природою та в безпосередній участі в її охороні.

Коментуючи важливість реалізації означених завдань, слід зазначити, що саме набуття інтелектуальних знань, умінь і навичок пізнання довкілля є провідним у формуванні в підлітків ціннісного ставлення до природи, оскільки забезпечує становлення в їхній свідомості наукової картини світу. Адже саме інтелектуальні знання, уміння і навички лежать в основі екологічної вихованості.

Реалізація організаційно-педагогічної моделі формування у підлітків ціннісного ставлення до природи здійснювалася в 5-8 класах на уроках української літератури. Мобільність знань сприяла реалізації міжпредметних зв’язків із курсами “Природознавство”, “Географія”, “Хімія”, “Біологія”. Щодо форм роботи з учнями підліткового віку найбільше ефективними виявилися такі: пропаганда екологічних знань, розвиток позитивного ставлення до природи та її об’єктів, настанова на її захист та ціннісне пізнання; використання міжпредметних зв’язків у процесі освоєння цінностей природи засобами гуманітарних та природничих дисциплін; проведення предметних і комплексних екскурсій у природу, до природничих та методичних музеїв,

оформлення стінгазети “Скарбничка природи” тощо; залучення підлітків до читання художніх і художньо-пізнавальних творів екологічного спрямування; забезпечення безпосередньої участі школярів у природоохоронних акціях школи, села, міста, регіону, їх активної діяльності у рамках усеукраїнських та міжнародних громадських рухів, таких, наприклад, як: “Екологічна варта”, “Діти-охоронці планети Земля” і т. ін.

Підсумовуючи, ми можемо констатувати, що розроблена, теоретично обґрунтована й практично перевірена організаційно-педагогічна модель формування у підлітків ціннісного ставлення до природи має такі структурні компоненти, як виховна мета, завдання, етапи, педагогічні умови, форми позаурочної виховної роботи, методи і прийоми виховної роботи, результати дослідження, котрі характеризуються цілісністю, взаємозв’язком, взаємодією, спрямованістю на розв’язання проблеми формування у підлітків ціннісного ставлення до природи.

Запропонована модель виховного впливу спрямована на реалізацію соціально значущих потреб особистості учня (задоволення потреби у взаємодії, розкриття кожним вихованцем своїх можливостей, здібностей), удосконалює когнітивну, емоційно-мотиваційну, діяльнісно-практичну й регулятивну сфери особистості учня та передбачає теоретико-методичну і практичну підготовку вчителів і батьків.

Запропоновані підходи та шляхи реалізації моделі в рамках нашого дослідження не вичерпують всієї багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв’язання піднятої нами проблеми. Подальшої розробки потребує удосконалення системи форм, методів і засобів позаурочної виховної діяльності.

Список літератури

1. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та. ; [за ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2004. – 256 с.
2. Падалка О. С., Смолюк І.О., Шпак О.Г. Педагогічні технології. – К.: Українська енциклопедія, 1995. – С. 160.

3. Пехота О.М. Розвиток технологічного підходу в освіті // Педагогічні технології у неперервній освіті. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
4. Смолюк І.О. Педагогічні технології. Навчальний посібник для вузів / Співавтори Падалка О.С., Нісімчук А.С., Шпак О.Т. – К., 1995. – 254 с.